

ВЕСЕЛИН РАДКОВ
ЗА АВТОРА И ЗА ТАЗИ КНИГА
(ГОВОРЯЩАТА КОЖА)

chitanka.info

„Отдавна ценя книгите на Карл Май и винаги ги чета с удоволствие.“

Карл Либкнехт

Според библиографията на немско-българските културни отношения първият превод на произведение от Карл Май у нас е бил извършен доста отдавна — през 1918 г. и общият брой на преведените заглавия се определя от цифрата 40. Повечето от тях обаче едва ли заслужават да бъдат наричани „преводи“. С изключение на някои по-сериозни опити на Вл. Мусаков след 1944 г. останалите „преводи“ представляват безотговорно съкратени или преразказани части на някои от 74-те тома на писателя. Тези „преводи“ изобщо нямат за основа оригиналите, а са преводи от френски или други лошо адаптирани издания. Така у нас се създава непълна и изопачена представа за творчеството на Карл Май. Но и в този вид Карл Май се ползува с огромна популярност сред българските читатели. На какво се дължи това противоречиво положение? Кой е Карл Май и с какво успява да привлича читателите си от цял свят дори и след един век?

Петото дете на бедния тъкач Хайнрих Май се ражда на 25 февруари 1842 г. в градчето Ернстал в Саксония. Семейството Май живее в голяма мизерия, като всички тъкачи по онова време в немските държавици. Скоро малкият Карл ослепява и едва на петгодишна възраст лекарите успяват да възвърнат зрението му. Той израства като дете с необикновена фантазия и многостранни дарби. По настояване на баща си, чете и преписва безразборно най-различни учебници и книги, учи езици, свири на пиано и орган. Завладян от модерните тогава истории за благородния разбойник Риналдо Риналдини, Карл Май се опитва веднъж да избяга от къщи и да потърси помощ за бедното си семейство от разбойника.

През 1856 година Карл Май постъпва в семинар за учители и след завършване на образованието си става учител, но не за дълго. Тогавашните закони на буржоазното правосъдие (в много случаи безсмислено сурови но само спрямо бедните слоеве) пресичат

неочаквано пътя на Карл Май. По различни незначителни поводи той е осъждан неколkokратно на принудителна работа и затвор.

След излизането си от затвора, Карл Май работи като редактор при дрезденския издател Мюнхмайер. За начало на творческия му път може да се приеме 1875 година, когато излиза от печат разказът му „Олд Файерхенд“.

През втория и третия творчески периоди (до края на 1890 година) Карл Май издава роман след роман и успява да създаде произведения и образи, които с право му отреждат световна слава. Тогава се раждат безсмъртните Винету и Хаджи Халеф, Олд Четърхенд, Олд Файерхенд, Олд Шуърхенд и Олд Дет, Леля Дрол и Хобъл Франк, Дебелият Джими и Дългият Дейви, негърът Боб и капитан Търнърстик, лорд Кестълпул и Жълтоликият. Приключенията на десетките негови герои из всички кътчета на земното кълбо се следят от читателите с най-голямо напрежение. Но Карл Май е от онези не толкова многобройни представители на приключенската литература, които взимат перото в ръка не само за да нарисуват пред читателите си дивни картини от някоя екзотична страна или да ги накарат да затаят дъх пред опасните приключения из дивите прерии, непристъпните планини и безкрайните пустини. Чувствайки своята обществена отговорност, писателят се стреми да превърне прерията, планината, пустинята във „втора класна стая“, където юношите незабелязано за самите тях могат и трябва да бъдат възпитавани в истинско другарство, в духа на хуманизма, в омраза към насилието, грабителските войни, расовата ненавист и религиозния фанатизъм. Според Карл Май това са основните качества, които трябва да притежава човек, за да бъде... човек.

През 1899–1900 година писателят предприема голямо пътешествие из Ориента, Китай, Цейлон и Суматра, а през 1908 година посещава и Северна Америка. Четвъртият и последен творчески период на писателя не е така плодотворен. Последните десет години от живота на Карл Май са отровени от десетки съдебни дела, предизвикани от завистта на неговите противници. В тези трудни условия той създава още няколко забележителни книги, в които проличават и нови художествени средства като алегорията и символите. Последната му значителна книга е „Наследниците на

Винету“, където на преден план отново изпъква неговата загриженост за бъдещето на индианците.

На 22 март 1912 година Карл Май говори в Зофиен-зал във Виена пред 3000 души по покана на австрийския Академичен съюз за литература и музика. След речта му, продължила два часа и половина, виенчани засвидетелствуват любовта си към писателя като го приветстват и придружават по виенските улици до хотела му. Няколко дни по-късно, на 30 март 1912 година, на своя сватбен ден, писателят Карл Май умира от сърдечен удар.

Романите на Карл Май са неизчерпаем извор на благородни чувства и силни емоции, на много човечност и свеж хумор; те са ценни за нас и с ред етнографски, географски и езикови познания, които ни дават. И все пак, струва ни се, че главната причина за голямата популярност на Карл Май би трябвало да се потърси другаде. Алберт Швайцер казва следното: „... това което ме запленива най-силно в творчеството му, е неговото миролюбие и открит стремеж към взаимно разбирателство между народите, които оживяват почти във всички негови книги... и тъкмо това считам за безсмъртно в творчеството му!“ („Аз“, стр. 379) Наистина, Карл Май е твърдо убеден, че мечтаният от него бъдещ свят на „благородните“ хора, светът на едно хуманистично и демократично общество, може да бъде създаден едва тогава, когато войната стане невъзможна, когато бъдат премахнати колониализмът, експлоатацията и расовата ненавист. Карл Май пише: „Хиляди пъти тежко и горко на онези, които проливат кръвта на стотици хиляди хора, за да могат десетина рицари да накичат гърдите си с «Железен кръст — първа степен»! Ние се нуждаем от мъже на ума, на науката и изкуството! Но те не се създават при Ваграм и Ватерлоо!“

Израснал в най-голяма мизерия, Карл Май остава завинаги свързан със съдбата на бедните и изстрадали хора. Още през детството му у него се заражда дълбока омраза към неправдата и експлоатацията. По-късно той се развива като писател-хуманист, убеден пацифист и демократ, човек с будна гражданска съвест. Ернст Блох, прогресивен немски философ, като отбелязва, че Май е „помел мухъла на своето време“, изтъква, че той не се е занимавал с идеалите на буржоазията като „салонен блясък, изтънчени хора“, а се е заел отново „с индианския роман от времето на Купър, от времето на революционните идеали“.

Като взима за прототип на легендарните си герои действително съществували висококултурни и интелигентни представители на червенокожата раса, (например вожда на индианците сенека, Саго-йе-ват-ха, 1752–1830, прочут оратор и убеден пацифист) Карл Май ясно показва, че индианецът щеше да достигне много по-високо стъпало на обществено-културно развитие, ако белите нашественици не бяха му пречили и не бяха избивали зверски потомството му в продължение на четири века и половина. Това е изразено ясно в романите „Олд Шуърхенд“ I и II, „Винету I, II, III“, „Сред лешоядите“, „Наследниците на Винету“ и др. Ето какво пише авторът в „Съкровището в Сребърното езеро“. „... Казваме, че индианецът не е способен да приеме цивилизацията и затова трябвало да изчезне. Но цивилизацията не можеш да я изстреляш като куршум от пушката си — за нея е необходимо време, много време... А нима някой дава на червенокожите време? Нима може да биеш по главата едно шестгодишно дете затова, че си го изпратил на училище и не е станало професор след четвърт час? Ние постъпваме обаче точно така с индианците!“ Социално-критичните елементи се срещат почти във всеки роман на писателя. За него е ясно, че безмилостното изстребване на индианците е следствие от хищническите закони в капиталистическото общество. Честата безработица и „прочутата“ американска юстиция допълват печалната картина, — това са факторите, които според Май увеличават престъпността в САЩ („Съкровището в Сребърното езеро“, „Винету II“ и др.) Карл Май се осмелява да осмива и бичува престъпната организация Ку-клукс-клан в САЩ само няколко десетилетия след нейното създаване. Той ѝ е „посветил“ цяла глава от романа си „Винету“ II. Подобна смела постъпка по онова време не е известна между авторите на приключенска литература.

Но не само залезът на червенокожата раса вълнува писателя. Той критикува последователно и остро завоевателната политика и варварския колониализъм на развитите капиталистически държави по всички континенти. Като се застъпва за правото на самоопределяне на всички народи. Май ратува за траен мир, за сътрудничество между Изтока и Запада, за свобода на изстрадала Африка. Той предрича края на световната колониална система („По непознати пътеки“), разкрива незавидната роля на международния империализъм в

братоубийствените войни между различните арабски и кюрдски племена, („През дивия Кюрдистан“, „Аллах ил Аллах“). На малцина е известно, че легендарните герои на Карл Май достигат и далечен Сибир. „Детелиновият Лист“ от американските прерии начело със Сам Хокинз помага на група заточеници да избягат от изгнание. Царското правителство не остава пощадено от Карл Май: „Ако русинът е добродушен и с широко сърце, то може да се каже, че тези качества се притежават от сибирските народи в още по-голяма степен. Те знаеха твърде добре, че по този начин, по който се управляваше огромното руско царство, много хора отиваха в изгнание в Сибир невинни или пък по някакъв незначителен повод... Сърцето ми се възмущаваше от неправдите, които се извършваха спрямо народа...“ („Ловци и казаци“).

Трябва да споменем и за симпатията и съчувствието на писателя към славянските народи, поробени от Османската империя, както и към турския народ, който тъне в невежество и мизерия за сметка на охолния живот на Високата порта. Интересно е, че Карл Май, човекът с „капитална фантазия“, чиито герои срещаме от Северна Америка до Сибир, от делтата на река Нил до Суматра, е описал физическите и моралните качества на младата българска девойка Анка в романа си „През страната на скипетарите“ така, както малцина писатели са съумели да открият това. И другите образи на българи са също положителни. А в следващия том „Жълтоликият“ Май споменава за българския цар Симеон, за Златния век в развитието на българската култура.

Карл Май е страстен привърженик на мира между народите, въпреки че не е преживял дори и ужасите на Първата световна война. Желанието му да съдейства с всички сили за установяване траен мир на земята личи ясно почти във всяко негово произведение. Голямата му реч във Виена през 1912 година прозвучава като сериозно предупреждение към света в навечерието на войната и остава като завет на писателя към хората, който е най-актуален и днес:

„Аз не съм нито учен, нито теолог... обръщам се към вас само като писател..., който не се стреми към нищо друго, освен към голямата земна цел — мир на земята... Заробването, обезправяването и изтреблението не трябва повече да се считат за законни средства при преследването на политически цели. Твърде мощно са се разрастнали

възможностите за унищожение...“ По тази причина много от книгите на писателя остават дълги години „изчерпани“ т.е. забранени по време на фашисткия режим в Германия, дамгосани с лаконичното определение „разлагащи отбраната на страната“.

Карл Май е спечелил своята литературна слава преди всичко чрез приключенските си романи, някои от които — в съкратен вид — са станали популярни и у нас. Въпреки това сме направили опит да представим Карл Май на българския читател чрез няколко разказа. Изборът ни се е спрял преди всичко на разкази с индианска тематика — определящата тема в съвкупното творчество на писателя.

За кой ли път Карл Май протестира против нечовешкото изстребление на индианците, както и против расисткото схващане за тяхната малоценност, в разказите си „Синове на упсарока“, „Черното Око“ и „Джо Бъркърз, Едноокия“? За кой ли път авторът недвусмислено ни показва, че червенокожата раса по нищо не отстъпва на бялата, а белите са поставени на позорния стълб като истински варвари, диваци, подстрекатели и безскрупулни колонизатори. В наши дни, когато в САЩ отново се пролива индианска кръв, когато селището Ундит Ни и имената на борците за свобода и граждански права на индианците Беликърт, Джо Килрайт, Десерв и Мине станаха известни на прогресивната общественост в цял свят, ние не може да не съчувстваме на Убивация Огън, на Черното Око, Уйноринча Ота и Малкия Елен; не може да забравим предупреждението на Карл Май: „... за всеки череп изровен от земята с лопатата на селянина ще се разказват загадъчни легенди, и правнуците на победителите, може би ще трябва да носят бремето на последиците от това убийство“.

„Отмъщението на ери“ е великолепен разказ, който с пестеливи средства вярно ни показва пагубните последици от насилствената цивилизация и покръстване, с което се цели да се унищожат старите традиции на местното население; след това то може много лесно да бъде държано в покорство.

Разказите на Карл Май хвърлят светлина върху онези най-важни моменти от цялостното творчество на писателя, които го правят интересно и ценно за нас, за нашето младо поколение, и които осигуриха безсмъртието му. Голямата популярност на писателя, неговото влияние сред широки читателски кръгове не е намаляло дълги години след неговата смърт. Произведенията му са преведени на

25 езика, много от тях са драматизирани или филмирани. Оказа се, че неговите романи издържаха най-сериозния изпит — изпита на времето! Великият Гьоте казва: „Онова, което се задържи двадесет години, без да изгуби благосклонността на народа, то положително е вече нещо ценно“.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.